לך לך ג

א. אין פסוק[1] „ולא יקרא עוד את שמך אברם והי׳ שמך אברהם כי אב המון גוים נתתיך", איז רש״י מעתיק פון פסוק די וועדטער „כי אב המון גוים", און איז מפרש:

„לשון נוטריקון של שמו. ורי״ש שהיתה בו בתחלה שלא הי׳ אב אלא לארם שהוא מקומו ועכשיו (אב[2] לכל העולם. ואפילו רי״ש שהיתה בו מתחלה) לא זזה ממקומה שאף יו״ד של שרי נתרעמה על השכינה עד שהוסיפה ליהושע שנאמר[3] ויקרא משה להושע בן נון יהושע".

דער פירוש הפשוט אין דעם פירוש רש״י איז: דער לשון הפסוק „כי אב גו״ — אז „אב המון גוים נתתיך" איז אַ נתינת טעם אויף שם אברהם — איז מוכיח, אז דער ענין פון „אב המון גוים" איז נרמז אין שם אברהם. דעריבער טייטשט רש״י אז „אב המון גוים"[4] איז „לשון נוטריקון של שמו".

[עפ״ז איז מדויק וואס רש״י איז מעתיק פון פסוק דעם וואָרט „כי" — כאטש „כי" איז ניט פון דעם „נוטריקון"[5] — ווייל דער יסוד והכרח פון רש״י צו זאגן אַז ס׳איז „לשון נוטריקון" (כאטש „נוטריקון" איז ניט קיין דבר הרגיל[6] בלימוד פשוטו של מקרא[7]) איז פון וואָרט „כי"].

עפ״ז וועדט די שאלה: אויב אַזוי, פאַרוואָס איז דער אות רי״ש געבליבן (אין אברהם), וויבאַלד ער האָט ניט קיין שייכות צום נוטריקון[8]? אויף דעם ענטפערט רש״י „ורי״ש שהיתה בו בתחלה כו׳ לא זזה ממקומה", און ברענגט אויף דעם אַ דוגמא (וראי׳) פון „יו״ד של שרי" [ווי עס שטייט אין המשך הפרשה[9] „לא תקרא את שמה שרי כי שרה שמה"], וואָס „נתרעמה על השכינה (אויף דעם וואָס מ׳האָט איר צוגענומען פון שרה׳ן) עד שהוסיפה ליהושע"; ועד״ז בנדו״ד, אַז „כדי שלא יתרעם על השכינה כיו״ד של שרי"[10] האָט מען ניט צוגענומען דעם רי״ש פון שם אברהם.

ב. מען דאַרף אַבער פאַרשטיין:

---

1) פרשתנו יז, ה.

2) תיבות אלו (בסוגריים) ליתא בדפוס ראשון וכמה כת״י רש״י שתחי׳. ובדפוס שני וכמה כת״י רש״י שתחי׳ „אב לכל העולם (כלו) ואפי׳ הכי (או: ורי״ש) לא זזה כו׳". וראה לקמן הערה 16.

3) שלח יג, טז (ובדפוס א׳ וב׳ וכת״י רש״י שתחי׳ — ליתא ראי׳ זו).

4) ולהעיר שבכמה כת״י רש״י שתחי׳ ליתא בהד״ה דרש״י תיבת „גוים", כי אף שמשלים תיבת „המון" — ולכן הובא ברוב הגירסאות ברש״י — אינה בהנוטריקון.

5) שלכן לא העתיק רש״י תיבת „נתתיך" שבסיום הכתוב — כי אינה מהנוטריקון.

6) אף שרש״י מביא ענין הנוטריקון כמ״פ בפירושו (ראה לדוגמא — פרשתנו טו, ב. ועוד).
וברש״י יתרו (כ, יב): שד״ת נוטריקון הם נדרשין מכלל הן לאו כו׳ — היינו שנוטריקון בפשש״מ פי׳ (גם) ראשי ענינים (וכן בפרשתנו טו, ב — כולל „לאו" דרק אליעזר דלה כו׳. ובנדו״ד — שולל ענין „אלא לארם").
וכן מביא ענין הר״ת (בראשית א, ח. ובכ״מ), אבל אין שם נוטריקון. ואכ״מ.

7) ולהעיר גם מנדו״ד, שרש״י לא הביא הנוטריקון של שם אברהם שבגמרא (שבת קה, ר״א), כי אינו ע״ד הפשט בכלל.

8) ראה מפרשי רש״י כאן (ראי׳ס. ס׳ זכרון. דברי דוד). וראה ב״ר פמ״ו, ז (ובמפרשים שם).

9) יז, טו.

10) ל׳ הרא״ם.

א) דער ענין פון „יו״ד של שרי״ איז, לכאורה, אַ ראי׳ לסתור[11], ווארום דער יו״ד של שרי איז דאָך „זזה ממקומה״ (און זי איז ניתוסף געווארן צו אַן אַנדער א) נאָמען און ב) מענשן — צו יהושע[12]), בעת אַז בנדו״ד איז דער רי״ש „לא זזה ממקומה״[13]!

ב) פון לשון רש״י „שאף[14] יו״ד של שרי כו״ — ניט „וכן יו״ד כו״ — איז מוכח, אַז ביים „יו״ד של שרי״ איז דאָ ווייניקער אָרט אויף תרעומות ווי ביים רי״ש של אברהם („שאף כו״ — היינו ניט נאָר דער רי״ש פון אברהם, נאָר אַפילו דער „יו״ד של שרי נתרעמה״).

איז תמוה: מאי בינייהו? לכאורה איז ביי ביידן דער זעלבער טעם וסיבה אויף תרעומות — דאָס וואָס דער אות ווערט צוגענומען פון אַ שם של צדיק.

ג. וועט מען דאָס פאַרשטיין בהקדם אריכות לשון רש״י „וריש שהיתה בו בתחלה שלא הי׳ אב אלא לארם שהוא מקומו ועכשיו אב לכל העולם ואפילו רי״ש כו׳ לא זזה ממקומה״, דלכאורה:

פון דעם וואָס רש״י דערמאָנט דאָ איבערהויפט ניט דעם שם „אברם״, נאָר ער הויבט אַן מיט „ורי״ש שהיתה בו בתחלה כו״ (און ערשט בהמשך לזה איז ער מפרש „שלא הי׳ אב אלא לארם״)

[ובפרט אַז ער איז משנה פון לשון

---

11) ולהעיר שבכת״י אחדים שתח״י (וראה ג״כ רש״י הוצאת בערלינער) הגירסא — „אבל יו״ד של שרי לא עמדה במקומה ונתרעמה (עד שנתרעמה) כו״״.

12) וגם — זה הי׳ לאחרי מאות בשנים, וכל משך זמן זה נשארה במצב של תרעומות (ובל׳ חז״ל — סנהדרין קז, א: עומד וצווח כמה שנים עד שבא יהושע כו׳)!

13) בשפ״ח כאן: והא דזזה היו״ד משרה אפשר משום דעתידה ליתן בשמו של יהושע. אבל צ״ע שהרי סו״ס הדוגמא מיו״ד של שרי היא ראי׳ לסתור (מכיון שתרעומות של היו״ד לא פעלה שלא להזיזה ממקומה).

[ודוחק לומר שהדוגמא היא רק על כללות הענין שיש לאות תרעומות כשנוטלים אותה משם צדיק — כי זהו דבר המובן ופשוט שאי״צ ראי׳ (וכדמוכח מזה גופא שרש״י כותב „יו״ד של שרי נתרעמה כו״ מבלי לציין•• מקור ע״ז או לכתוב שהוא דברי אגדה••• כו׳). ועכצ״ל שהדוגמא היא ע״ז שנתפייסה על התרעומות שלה כו׳].

ועד״ז קשה במ״ש במשכיל לדוד ד„יו״ד של שרי הזיזה . . איכא עילוייא מנוקבא לדוכרא (והוא

•) בתי׳ הב׳ כתב: שהיו״ד היתה יכולה להתקיים אף שם שהרי חלקה ונתנה חצי׳ לשרה וחצי׳ לאברהם (ירושלמי וב״ר שבפנים ההערה. ועוד). אבל (לכאורה) צע״ג לפרש כן בדעת רש״י, שהרי רש״י נקט כהדיעה (ירושלמי וב״ר שם. סנהדרין שם. ועוד) שהיו״ד של שרי (לא חלקה כו׳ כ״א) נתנה ליהושע!

••) ולהעיר מפרש״י ויצא (כח, יא): התחילו (האבנים) מריבות זו עם זו כו׳. ודוחק גדול לומר שרש״י סומך (לפעמים, בהביאו דברי אגדה) על הכלל שכתב בתחלת פירושו (בראשית ג, ח) שמביא גם „אגדה המיישבת דברי המקרא״.

•••) ויתירה מזו: גם פרט זה ש„הוסיפה ליהושע״ כותב רש״י מבלי לציין שהוא דברי אגדה. כי מכיון שהענין דתרעומות האות כו׳ הוא דבר המובן

מירושלמי סנהדרין פ״ב ה״ז. ב״ר פמ״ז, א. ועוד) ברם רי״ש דאברהם לכשתתרעם לא משכחת דעדיף מיני״ (ע״ש) — דסו״ס, גם את״ל חילוק זה בפרש״י [הנה — נוסף לזה שאינו ע״ד הפשט — לא נרמז אפילו כלל בפרש״י] — מה מקום להביא דוגמא וראי׳ לנדו״ד מיו״ד של שרי כאשר לפועל ניזוזה היו״ד ממקומה?

14) ראה הערה 11.

בפשש״מ — במילא פשוט ג״כ (בפשש״מ) שמחפשים מענה פיוס פשוט: א) שהיו״ד של שרי נתוסף, ב) ומודיע רש״י הנאמר בפשש״מ — שנתוסף ליהושע.

(וזה שרש״י לא הביא ענין זה על אתר בפ׳ שלח — כי בפשש״מ דפ׳ שלח אינה קושיא, כי גם בלא תרעומות — צ״ל הוספה זו (כדי שלא יכשל יהושע בעצת מרגלים), ופשוט).

חז"ל[15], ווּאו די הדגשת הפירוש איז (אויך) אויפן שם אברם: „לא יקרא עוד שמך אברם והי' שמך אברהם — בתחלה . . אב . . לכל ארם . . ולבסוף . . אב לכל העולם"]

איז מוכח, אַז רש"י איז דאָ ניט (אויף אַזוי פיל) אויסן צו מפרש זיין דעם נוטריקון פון (פריערדיקן) שם אברם, נאָר (בלויז) צו מבאר זיין דעם רי"ש וואָס איז פאַרבליבן אין שם אברהם[16].

[און ס'איז מובן פאַרוואָס רש"י איז לא נחית צו מפרש זיין דעם נוטריקון פון שם „אברם", ווייל צום פירוש הנוטריקון פון שם אברהם — „אב המון גוים" — איז ניט נוגע כל כך צי דער פריער-דיקער שם אברם[17] האָט אויך אַ פירוש (דומה), אַדער ניט].

און וויבאַלד אַז כוונת רש"י איז ניט צו מפרש זיין דעם נוטריקון פון שם אברם, נאָר בלויז צו באַוואַרענען פאַרוואָס דער רי"ש „לא זזה ממקומה", האָט ער לכאורה געדאַרפט זאגן בקיצור: „לשון נוטריקון אב המון גוים ורי"ש שהיתה בו בתחלה לא זזה ממקומה שאף יו"ד כו'" — וואָס איז דאָ מוכרח צו מבאר זיין (אַן ענין ושם — פון (סוף) פ' נח) אַז דער אות „ריש שהיתה בו בתחלה (איז דער-פאַר) שלא הי' אב אלא לארם"?

אויך דאַרף מען האָבן אַ ביאור אין דיוק לשון רש"י „ואפילו רי"ש . . לא זזה ממקומה" — וועלכער איז אַ לשון בלתי רגיל בכגון דא. רש"י האָט לכאו-רה געדאַרפט זאָגן בפשטות „לא ניטלה ממנו"[18], אַדער „לא נחסרה משמו"[19] (וכיו"ב).

ד. ויש לומר הביאור בזה:

ווי גערעדט כמה פעמים[20], איז ע"ד הפשט ניטאָ קיין הכרח צו אַנענעמען אַז אַ שם איז מרמז און דריקט אויס ענינו (ומעלתו) פון בעל השם[21] (סיידן דער פסוק גופא איז דאָס מדגיש[22], וכבנדו"ד — „והי' שמך אברהם כי אב המון גוים נתתיך" — אַדער מרמז עכ"פ).

און דערפאַר, איז ניטאָ קיין אַרט מ'זאָל מסביר זיין אַז דער שם „אברם" (וואָס תרח האָט געגעבן[23]) האָט אַ שייכות מיט חייו של אברהם.

דער הכרח (ע"פ דרך הפשט) צו מפרש זיין אַז „אברם" מיינט „אב לארם"

---

15) תוספתא ברכות פ"א, יד. ועד"ז בברכות יג, א (אלא ששם לא הובא הכתוב דפרשתנו (כ"א דהי"א א, כז), אבל הובא בפרש"י שם).

16) וכן מוכח עוד יותר מהגירסא שבדפוס ראשון ושני דרש"י וכתי' רש"י שתחי' — שבכולם ליתא האריכות והכפל לשון (שבדפוסי רש"י הנפוצים) „ואפילו רי"ש שהיתה בו מתחלה". ובפרט להגירסא בדפוס ראשון (הנ"ל הערה 2) „ועכשיו לא זזה ממקומה". ולפי גירסת בערלינער (וראה גם עץ יוסף לע"י ברכות שם), התיבות „שלא הי' אב . . אב לכל העולם" הן מאמר המוסגר. ע"ש.

17) ואין דרך רש"י (פשוטו של מקרא) לפרש פי' השמות (כ"א במקום המוכרח) — ראה לקמן הערה 20.

18) ע"ד פרש"י בחוקותי כו, מב.

19) ראה לדוגמא פרש"י ויקהל לה, כז.

20) ראה ס' כללי רש"י (קה"ת תש"מ) פ"ג אות ח (בהוצאת תנש"א — פ"ב אות ט"ו) (וש"נ). לקו"ש חט"ז ע' 4. ועוד.

21) ראה גם ראב"ע נח י, ח. ועוד. וראה רש"י נח (י, כה): למדנו שהי' עבר נביא כו'. ובפי' (המיוחס ל)רש"י לדה"א א, כג: נביא כו' אבל שמות אחרים לא נתנו לידרש כו'.

22) או שיש הכרח ע"ד הפשט ששם זה שייך לענינו של בעל השם, שלכן מצינו בכ"מ בפרש"י עה"ת הענין דמדרש שמות. ואכ"מ.

23) כ"ה בפשטות (שהשם ניתן ע"י ההורים. וראה רש"י נח שם). ולהעיר מהשקו"ט בענין נתינת שמות (ע"י האב או האם) עה"פ והי' בכזיב בלדתה אותו (דעת זקנים ורמב"ן וישב לח, ה). וראה לקו"ש ח"ז ע' 307 ואילך (וש"נ).

איז מצד דעם וואס דער ר״ש איז פאר־בליבן אין שם אברהם.

והביאור: ע״פ דרך הפשט האט קיין ארט ניט צו זאגן, אז בלויז דערפאר וואס אן אות האט „תרעומות״ זאל מען אים איבערלאזן אין א שם וואס דארף אויסדריקן א תוכן מסויים — אויב דער אות גופא האט קיין שייכות ניט צום תוכן (השם)[24].

און דאס דייטעט אן רש״י בלשונו — „ואפילו ר״ש שהיתה בו בתחלה שלא הי׳ אב אלא לארם שהוא מקומו כו״: דערמיט זאגט רש״י אז דא איז דא א קשיא: לויט נוטריקון — ווי קומט דער ר״ש אין שם אברהם. ובמילא — מוז אויך דער ר״ש האבן א פירוש בהתאם צום תוכן השם אברהם — „אב המון גוים״[25].

און רש״י איז מבאר „שלא הי׳ אב אלא לארם כו׳ לא זזה ממקומה״: דער תוכן פון דעם ר״ש איז — וואס ער איז „אב לארם״, און דער ענין איז דאך געבליבן אויך דערנאך; „אב לכל הגוים״ איז כולל, און ניט שולל דעם ענין פון „אב לארם״, עס איז נאר א הוספה[26].

און דאס איז דיוק לשון רש״י — „לא זזה ממקומה״ (און זאגט ניט „לא ניטלה ממנו״ כו׳ כנ״ל): אפילו ווען מען וואלט דעם ר״ש ניט אריינגעשטעלט בשמו (און שמו וואלט געווען „אבהם״) וואלט עס ניט געמיינט אז מ׳האט צוגענומען דעם תוכן פון דעם ר״ש — זיין תוכן („אב לארם״) בלייבט אויך דעמאלט: אבער אין דעם פאל וואלט עס באדייט אז דער ר״ש „בלייבט״ אין א צווייטן „מקום״ — נאר אלס טייל פון „עולם״ — „אב לכל העולם״. די הדגשה אין „לא זזה ממקומה״ טוט אויף אז אויך דער־נאך בלייבט דער ר״ש אין זיין „מקום״, דער „אב לארם״ בלייבט מפורט בנוטריקון אינעם שם (אברהם) אלס אן ענין פאר זיך (אע״פ וואס ער איז בכלל פון „(אב ל)כל העולם״).

ה. ע״פ כ״ז איז אויך פארשטאנדיק די ראי׳ ובמכש״כ — „שאף יו״ד של שרי נתרעמה כו״:

דער ר״ש של אברהם האט א „טענה״, נימוקה עמה: וויבאלד דער תוכן פון ר״ש פארבלייבט סיי־ווי אין דעם שם — דארף ניט זיין אפגעפרעגט צו לאזן דעם ר״ש גופא אינעם שם הצדיק.

משא״כ ביים „יו״ד של שרי״ איז ניט שייך „א תביעה״ בטענה כזו, וויבאלד אז דער תוכן פון אות יו״ד האט ניט קיין ארט אינעם תוכן פון שם שרה (כדלקמן סעיף ז).

קומט אויס אז דאס איז נאר אן ענין פון סתם תרעומות כו׳ — „נתרעמה״ („ואף״ — ואף עפ״כ האט מען אויך דא „נאכגעגעבן״ און „הוסיפה ליהושע״).

ועפ״ז איז אויך פארענטפערט דער שינוי באי „יו״ד של שרי״ — וואס דער „יו״ד של שרי״ איז „זזה ממקומה״:

דער פערגלייך און ראי׳ איז נאר אויף דעם אז די „תרעומות״ פון אן אות טוט אויף אז מ׳זאל אים מפייס זיין: אבער

---

24) ראה רש״י בראשית ה, כט. אבל ראה לקו״ש ח״י (ע׳ 93 ובהערות שם) שע״ד הפשט אין מוכרח שאותיות השם תהיינה בדומה ממש לאותיות שבטעם השם (ע״ש ובהערה 14 שם). ויש לחלק כי בנדו״ד המדובר בשם שניתן ע״י הקב״ה, ובאופן של שינוי שם הקודם, בכדי להדגיש ענין מסויים. ואכ״מ.

25) וראה ראב״ע כאן: תוספת ר״ש אביר המון גוים ולא בא השם לחסר משמו אות כי אם להוסיף [והטעם שלא פי׳ רש״י כן — יש לומר, כי לפ״ז למה נאמר בקרא „אב״ ולא „אביר״?]. וראה אלשיך כאן ע״ד הרמז.

26) ראה דברי דוד כאן: וארם בכלל. ולהעיר מצל״ח ברכות שם (ד״ה אברם הוא אברהם).

דער אופן הפיוס איז, כמובן, בכל מקום לפי ענינו:

בנדו"ד וואו דער תוכן פון אות רי"ש איז פֿאַרבליבן אויך דערנאָך — האָט די טענה אויפגעטאָן אַז „לא זזה ממקומה"; משא"כ ביים „יו"ד של שרי", וואו דער תוכן פון יו"ד איז ניטאָ אינעם שם החדש — קען מען ניט איבערלאָזן דעם יו"ד „במקומה" — עס ווערט אויס „מקומה",

ובמילא מוז דער פיוס זיין באופן אחר, מען שטעלט אַריין דעם יו"ד אין אָ שם פון אָ צווייטן צדיק, און אָ שם וואָס ווערט „מקומה" — דער נוטריקון היו"ד דאַרט איז אָ חידוש אין דעם שם (והאדם) [„הוסיפה ליהושע שנאמר ויקרא משה להושע בן נון יהושע", און ווי רש"י[27] איז דאַרט מפרש: „התפלל עליו י"ה יושיעך כו"].

ו. פֿאַרוואָס איז ניטאָ קיין אָרט פֿאַרן תוכן פון אות יו"ד ד„שרי" אין שם „שרה"? ולכאורה — אדרבה:

אויפן ווייטערדיקן פסוק[9] „לא תקרא את שמה שרי כי שרה שמה" איז רש"י מפרש: „לא תקרא את שמה שרי — דמשמע שרי לי ולא לאחרים, כי שרה סתם שמה שתהא שרה על כל". ולפ"ז איז עס ממש ווי בא שם „אברם — אברהם", וואָרום אין „שרה על כל" איז דאָך נכלל דער פרט פון „שרי — לי". איז פֿאַרוואָס איז דער יו"ד „זזה ממקומה"?

נאָכמער: דוקא לויט ווי רש"י איז מפרש דעם אונטערשייד צווישן „שרי" (שרי — לי) און „שרה" (שרה על כל), דאַרף זיין אַ טענה ותביעה פונעם „יו"ד של שרי" (זי זאָל בלייבן בשם שרה) נאָך שטאַרקער ווי די טענה פונעם ריש של אברם:

אין גמרא[28] איז דער לשון „בתחלה נעשית שרי לאומתה ולבסוף נעשית שרה לכל העולם כולו", וואָס לפי"ז איז דאָס ממש ווי דער חילוק צווישן „אברם" (אב לארם — אומתו) און „אברהם" (אב לכל העולם):

רש"י איז אַבער משנה פון לשון חז"ל און זאָגט אַז „שרי" איז משמעו — „(שר) לי", און וויבאַלד אַז דאָ רעדט זיך וועגן קריאת שם זה ע"י אברהם (כדיוק לשון הכתוב „ויאמר אלקים אל אברהם שרי אשתך לא תקרא את שמה גו"), קומט אויס, אַז „שרי" מיינט אַז זי איז אַ „שר" אויף אברהם'ען[29].

[וע"ד ווי דער מדרש[30] זאָגט: „מרתא (גבירה) לבעלה, בכל מקום האיש גוזר ברם הכא (ביי שרה) כל[31] אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה"].

ולפ"ז איז איפכא מסתברא: ביים שם אברהם קען דער אות רי"ש קיין שטאַרקע תביעה ניט האָבן, אפילו וועו

---

27) ועפ"ז מבואר ג"כ שאין תרעומות ע"ז שלקיחת היו"ד משרי הוא ע"י הקב"ה — וההוספה ביהושע ע"י משה,
כי משה הוסיף את הקב"ה — י' — בהושע.

28) ברכות יג, א. ועד"ז בתוספתא שם (פ"א, י"ד). — ובב"ר פמ"ז, א „לעצמה". אבל ביפ"ת (השלם) הגירסא „לעמה". וכ"ה בילק"ש פרשתנו עה"פ. וראה פי' מהרז"ו ורש"ש לב"ר שם. כ"ר הוצאת תיאודור־אלבק שם.

29) במפרשי רש"י (רא"ם. לבוש. ועוד) פירשו שגם כוונת רש"י היא (כבגמ') שהיתה שרה „לאומתה". אבל זהו היפך פי' הפשוט בתיבת „לי" [ולהעיר שהלשון בפרש"י לש"ס (ברכות שם — הובא ברא"ם שם) הוא „שרי — לשון יחיד משמע שרתי" (ולא כתב — שרי לי)]. וראה אלשיך וש"ד עה"ת עה"פ.

30) ב"ר שם (אלא שביפ"ת שם, שזהו ביאור לשם שרה (ולא „שרי"). וראה הערה 38).

31) וירא כא, יב.

מען זאָל אים ניט אריינשטעלן בשמו, ווייל זיין תוכן איז געבליבן (אלס א טייל פון „(אב ל)כל העולם"):

משא"כ ביי „שרה" וואס אין (דעם וואס זי איז געווארן) „שרה על כל" איז ניטא קיין הוכחה אז דאס איז כולל אויך „שרי — לי", ווייל אזא שררה איז בהיפך ווי ס'איז אויסגעשטעלט געווארן (ע"פ תורה) אז דער בעל איז דער שר (וכנ"ל פון מדרש), כמש"נ לפני זה[32] „והוא ימשל בך". קומט לפי"ז אויס, אז דורך צונעמען דעם יו"ד פון שרה נעמט מען צו דעם תוכן היו"ד (דאס וואס „שרי — לי")!

בדוחק גדול קען מען פארענטפערן, אז אברהם איז דעמאלט נתעלה גע־ווארן אין א העכערער מדריגה — „התהלך לפני והי' תמים"[33] — באופן אז נאך זיין עלי'[34] איז שוין שרה ניט גע־ווען[35] קיין שר אויף אברהם (שרי — לי).

מען קען אבער אזוי ניט זאגן, ווייל:

א) לפ"ז וועט אויסקומען אז דער שינוי השם — „שרי אשתך לא תקרא את שמה שרי כי שרה שמה" — איז פאר איר (אויך) אן ענין של ירידה!

ב) דער פסוק „כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה" שטייט ווייטער אין פרשת וירא[31] — כמה זמן נאך דעם ווי דער אויבערשטער האט געזאגט „לא תקרא את שמה שרי כי שרה שמה".

ז. וועט מען דאס פארשטיין ע"פ דיוק לשון רש"י אויפן פסוק „לא תקרא את שמה שרי" — „דמשמע שרי לי ולא לאחרים כי שרה סתם שמה שתהא שרה על כל".

דלכאורה: רש"י האט געדארפט זאגן (ע"ד לשון חז"ל[36]) — „בתחלה שרי לי ועכשיו תהא שרה על כל". וע"ד לשון רש"י ביי אברהם'ן — „בתחילה . . אב . . לארם . . ועכשיו אב לכל העולם".

איז דער ביאור אין דעם:

לויט פירוש רש"י (לימוד ע"ד הפשט) איז שרה טאקע ניט געווען קיין שר אויף אברהם'ן (אפילו ווען זי האט געהייסן „שרי"). וואָרום, ווי געזעדט פריער: אין לימוד ע"ד הפשט אין הכרח כלל אז שמות האדם זאלן האבן א שייכות צום (חיי) בעל השם. ועד"ז בענינו: דער שם „שרי" (וואס הרן האט געגעבן[37]) האט ניט געהאט דעם באדייט אז זי איז אנדערש פון דעם אנזאג „והוא ימשל בך", ואדרבא — געווען א שר אויף בעלה[38] (אברהם)!

[און דאס וואס עס שטייט „כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה" איז א) אנגעזאגט געווארן יארן שפעטער, און ב) ועיקר — געזאגט געווארן אלס א חידוש].

---

32) בראשית ג, טז. וראה רד"ק פרשתנו יז, טו.

33) פרשתנו יז, א.

34) ולהעיר מהחילוק בין צחוק דאברהם ודשרה (רש"י פרשתנו יז, יז).

35) כן משמע קצת בש"ך עה"ת ע"פ: ואני נתתיך אב המון גוים כו' והיא טפלה לך.

36) הנ"ל סעיף ו.

37) כפרש"י נח (יא, כט) „יסכה זו שרה", והרן הוא „אבי יסכה" (נח שם). וראה לעיל הערה 23.

38) וצ"ע שלעיל עה"פ (נח שם) „שרי . . סכה" פרש"י „יסכה לשון נסיכות כמו שרה לשון שררה".

ולהעיר מלשון רש"י שם „שרה לשון שררה" (ולא „שרי"), וכן בתחילת פירושו כ' „יסכה זו שרה" (כבמגילה יד, א. סנהדרין סט, ב) ולא „שרי" (כבתי"ע עה"פ) — ולפענ"ד הוא „תיקון" המעתיק ובפרש"י צ"ל שרי — כלשון הכתוב אותו מפרש.

און דערפאַר איז רש"י מדייק בלשונו „לא תקרא את שמה שרי — דמשמע שרי לי ולא לאחרים כי שרה . . שתהא שרה על כל": ס'איז ניט דער פירוש אז „בתחלה" איז זי געווען „שרי — לי", דאָס איז נאָר אַ משמעות השם[39] — אַבער אויך אַזאַ משמעות דאַרף נשלל ווערן: וויבאַלד דער אויבערשטער וויל איר איצט געבן שררה („שר") און דאָס זאָל אויסגעדריקט ווערן אין איר נאָמען, קען זי דעריבער ניט בלייבן ביי איר נאָמען „שרי" (כאָטש אַז אויך „שרי" איז מלשון שררה[40]), ווייל „משמע (עכ"פ) שרי לי ולא לאחרים" — און די „שררה" פון שרה ווערט דאָך זיין באופן פון „שרה על כל".

ח. מיינה של תורה אין פירוש רש"י:

דער ביאור הנ"ל אין דעם וואָס דער רי"ש „לא זזה ממקומה" (אז דער תוכן פון דעם רי"ש איז פאַרבליבן אויך דער־נאָך) — איז אויך מתאים מיטן ביאור פנימי אין די צוויי שמות „אברם" און „אברהם":

דער אַלטער רבי איז מבאר אין תורה אור[41], אז „אברם" באַשטייט פון צוויי ווערטער „א"ב ר"ם"[42], און דאָס מיינט — „שכל מכל רעיון": „אב" איז מרמז אויף „חכמה"[43], און „רם" וויזט אויף אַ הויכן, אַפגעטראַגענעם שכל — „נעלם מכל רעיון".

און דער שינוי פון „אברם" צו „אברהם" („אב המון גוים") איז מרמז אויפן גילוי: צו אברהם'ן איז געגעבן געווארן דער כח צו אַראָפטראָגן דעם „שכל הנעלם מכל רעיון", ביז צו „המון גוים": ער האָט אפילו אַ „שכל נפלא"[44] (אויך אַזאַ וואָס איז (מצ"ע) „למעלה מכלי קיבול דשכל אנושי"[45]) געקענט מסביר זיין אין אַן אופן „דגם הפשוט ביותר יכול להבין זאת"[44].

קומט אויס, אַז דער תוכן פון אות רי"ש („אב) רם") איז אויך דאָ אין שם אברהם — ס'איז דאָ דער שכל הנעלם מכל רעיון, נאָר ווי עס איז מאיר ומתגלה למטה, ביז אין „המון גוים"[46].

קען מען אַבער מיינען אַז דורך דעם וואָס „שכל הנעלם מכל רעיון" ווערט נמשך צו „המון גוים" ווערט אין אים אַ ירידה ח"ו — אויף דעם זאָגט רש"י אַז דער רי"ש „לא זזה ממקומה"[46]: זי איז פאַרבליבן אין איר „מקום" ומדריגה[47], פונקט ווי אין שם „אברם" (שכל הנעלם מכל רעיון)

— וויל דאָס איז דער אויפטו (ובמילא — עלי') פון אברהם, אַז דורך אים ווערט דער חיבור פון „מעלה" און „מטה", אַז „שכל הנעלם מכל רעיון" ווערט נמשך כמו שהוא אין „המון גוים"[48].

---

39) ושרה לי — הו"ל לקראה „שרתי" — ראה הערה 29.

40) וראה הערה 38.

41) ריש פרשתנו. ובארוכה — מאמרי אדה"ז — פרשיות ח"א ריש פרשתנו (ובהנסמן במ"מ שם). ועוד.

42) ראה זהר (ס"ת) פרשתנו עט, ב.

43) תניא פ"ג.

44) ד"ה כל הנהנה תרפ"ט (בסה"מ קונטרסים ח"א) פ"ט.

45) ד"ה מי העיר תש"ג רפ"ט.

46) ראה גם תו"א פרשתנו סד"ה ולא יקרא עוד.

47) ראה רמב"ם הל' יסוה"ת פ"ב ה"י.

48) ראה בארוכה תו"א ריש פרשתנו (יא, ב־ג. מאמרי אדה"ז שם) שאי"ז „ירידה", ואדרבה — דוקא „ירידה זו היא בחי' עילוי מאוד שנמשך אור הכתר".

ט. די הוראה פון דעם ענין בעבודת האדם:

עס איז ידוע[49] אַז די ענינים פון די ג' אבות זיינען נמשך גאַווּאַרן צו יעדן אידן בירושה[50]. ועד"ז איז בנוגע דעם ענין פון „אברהם" — „אב המון גוים", אַז יעדער איד האָט דעם כח צו אויפטאָן אין „המון גוים" — בכל העולם כולו.

דאַרף ער אַבער וויסן אַז דער „רי"ש . . אב . . לארם שהוא מקומו . . לא זזה ממקומה":

אע"פ אַז אַ איד דאַרף אויפטאָן בכל העולם כולו, דאַרף ער אַבער וויסן, אַז לכל לראש ליגט אויף אים אַ חיוב צו משפיע זיין על מקומו וסביבתו[51], און ערשט דערנאָך, ווען ער ווערט אַז „אב למקומו", צו זיין אַן „אב לכל העולם".

(משיחת ש"פ לך תשד"מ)

---

49) ראה תו"א ר"פ וארא. ובכ"מ.

50) דאין קורין אבות אלא לשלשה (ברכות טז, ב. תו"א שם).

51) כהפס"ד — ענייי עירך קודמין (ב"מ עא, רע"א. רמב"ם הל' מתנות עניים פ"ז הי"ג. טושו"ע חו"מ ר"ס צז. שו"ע אדה"ז חו"מ ריש הל' הלואה).